

Asia: VN/9727/2025

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle vammaispalvelulain 2 §:n muuttamiseksi

Lausuntopyynnön kysymykset

1. Lausunnonantajan organisaatio

Järjestö

2. Auttaako elämänvaiheita koskeva säännös yhdessä säännöskohtaisten perusteluiden kanssa arvioimaan, milloin on kyse sellaisesta avun ja tuen tarpeesta, johon tulee vastata vammaispalvelulain mukaisin palveluin?

Ei

Voit halutessasi perustella vastausta tai lisätä muutosehdotuksen

Katso kohta 5

3. Turvaako esitys vammaispalveluita aiemmin saaneiden vammaisten henkilöiden oikeuden saada vammaispalveluita myös ikääntyessä?

Kyllä osittain

Voit halutessasi perustella vastausta tai lisätä muutosehdotuksen

Katso kohta 5

4. Täydentääkö elämänvaiheita koskeva säännösehdotus jo hyväksyttyä soveltamisalakokonaisuutta riittävästi sen turvaamiseksi, että vammaispalvelulaki säilyy erityslakina?

Ei

Voit halutessasi perustella vastausta tai lisätä muutosehdotuksen

Katso kohta 5

5. Mitä muuta haluat sanoa esityksestä?

Vähävaraisten Oikeusturva ry kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esitysluonnoksesta, jossa esitetään muutettavaksi vammaispalvelulain soveltamisalaa lisäämällä siihen uusi elämänvaihetta koskeva raja.

Pidämme ehdotettua muutosta oikeusturvan ja yhdenvertaisuuden kannalta vakavasti ongelmallisena. Esityksessä käytetty ilmaisu "elämänvaiheessa tavanomainen avun ja tuen tarve" on paitsi oikeudellisesti epätasällinen, myös tosiasiallisesti altis syrjiville tulkinnoille erityisesti ikääntyneiden ja vähävaraisten vammaisten ihmisten kohdalla. Näemme, että esitys uhkaa kaventaa niiden henkilöiden oikeuksia, jotka ovat kaikkein riippuvaisimpia lain tarjoamasta erityissuojasta — erityisesti heikossa asemassa olevien vanhusten.

Ehdotettu säännös siirtää painopisteen oikeudellisesta velvoittavuudesta viranhaltijoiden harkintavaltaan. Vammaispalvelulain piiristä voi nyt pudota henkilö, jonka avun ja tuen tarve katsotaan "elämänvaiheessa tavomaiseksi", vaikka kyseinen tarve olisi seurausta vammasta tai sairaudesta. Käsite elämänvaihe jää esityksessä määrittelemättä tarkasti ja mahdollistaa sen, että vammautuminen vanhuudessa, esimerkiksi vähitellen etenevän neurologisen sairauden seurauksena, ei oikeuttaisi enää samoihin palveluihin, jotka henkilö olisi saanut nuorempaan.

Tällainen sääntely tekee lain soveltamisesta arvaamatonta. Se lisää riskiä siitä, että tulkinta vaihtelee alueittain ja jopa yksittäisten työntekijöiden välillä. Juuri vähävaraiset vanhukset ovat tässä tilanteessa erityisen haavoittuvassa asemassa: heillä ei ole taloudellisia mahdollisuuksia hankkia tarvitsemiaan palveluita omakustanteisesti, eivätkä heidän voimavaransa usein riitä vaatimaan oikaisua virheellisiin hallintopäätöksiin.

Esityksessä korostetaan yleislakien, kuten sosiaalihuoltolain, ensisijaisuutta vammaispalvelulakiin nähden. Käytännössä tämä tarkoittaa, että vähävarainen vanhus, joka ei saa vammaispalvelulain mukaisia subjektiivisia oikeuksia, ohjataan määrärahasidonnaisten palvelujen piiriin, joiden saatavuus riippuu hyvinvointialueen taloudellisesta kantokyvystä. Tämä siirtymä ei ole tekninen vaan elämää määrittävä. Se voi tarkoittaa, että henkilö jää ilman välttämätöntä apua, joka on edellytys hänen osallistumiselleen yhteiskuntaan, itsemääräämisoikeutensa toteuttamiselle ja ihmisarvoiselle elämälle.

Esityksen perusteluissa tuodaan esiin erityisesti ikääntyneenä tapaturmaisesti vammautuvat henkilöt. Samalla jää epäselväksi, mikä on niiden henkilöiden oikeusasema, jotka vammautuvat tai joiden toimintakyky heikentyy muun kuin tapaturman (esimerkiksi sairauden) vuoksi. Näin ollen syntyy riski, että vanhat ihmiset ja etenkin vähävaraiset jäävät vaille tukea, koska heidän tilanteensa ei istu säännöksen logiikkaan.

Tämä asettaa ihmiset eriarvoiseen asemaan iän ja diagnoosityypin perusteella, mikä on vastoin sekä perustuslain 6 §:n syrjintäkieltoa että Suomea velvoittavan YK:n vammaissopimuksen 5 artiklaa.

Muistutamme, että vammaispalvelulain tarkoitus ei ole vain turvata eksistenssiminimi vaan toteuttaa laajempia ihmisoikeudellisia tavoitteita, kuten osallisuus, yhdenvertaisuus ja itsemääräämisoikeus.

Esityksessä todetaan, että aikaisemmin lain voimaantulon yhteydessä hyvinvointialueille varattu 20,2 miljoonan euron lisärahoitus voitaisiin nyt poistaa elämänvaiherajauksen johdosta. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lain soveltamisalaa kavennetaan julkisen talouden säästötarpeiden vuoksi — ja säästöt kohdistuvat suoraan palveluihin, joita yhteiskunnan kaikkein heikoimmassa asemassa olevat ihmiset tarvitsevat.

Tämä lähestymistapa on vastoin perustuslain 19 §:n 3 momenttia, jonka mukaan julkisen vallan on turvattava riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut jokaiselle.

Vähävaraisten Oikeusturva ry esittää, että:

Ehdotettu elämänvaiherajaus poistetaan lakiehdotuksesta kokonaan, tai säännöstä täsmennetään siten, että mikään elämänvaihe ei itsessään voi estää vammaispalvelulain mukaisia palveluja, jos avun ja tuen tarve johtuu vammasta tai sairaudesta. Ilmaisuu ”huomioidaan” korvataan velvoittavammalla muodolla ”turvataan”, jotta vammaispalvelujen jatkuvuus on tosiasiallisesti turvattu myös ikääntymisen myötä.

Telaranta Kari
Vähävaraisten Oikeusturva ry